

Мирослава Трајковски*

ЧОВЕК КОЈИ ЈЕ ДЕФИНИСАО ИСТИНУ И ЛАВОВСКА КРИЗА**

Апстракт. У периоду после Првог светског рата, када различите национално-идеолошке „истине” које су до њега довеле нису биле добро разрешене, што доводи до Другог светског рата, дешава се једна од највећих светских криза. У тим бурним временима један филозоф се одриче свог националног идентитета (мења веру и име), желећи не да се спаси од једног злог света који се развија, већ да се прикључи стварању једног сасвим новог света – света савремене логике. Реч је о Алфреду Тарском којег многи препознају као „човека који је дефинисао истину”, везујући га за формулацију дистинкције између објект и метајезика. У тексту полемишем са историчарима филозофије који тврде да је ову дистинкцију први поставио логичар и филозоф Лавовско-варшавске школе Станислав Лешњевски (чији је Тарски био једини докторанд) оптужујући Тарског да се огрешио о професионалне законе не приписујући Лешњевском ауторство ове дистинкције. Показујем да то није тачно и наводим места на којима Тарски јасно наглашава допринос Лешњевског.

Кључне речи: истина, објект и метајезик, криза Лавовско-варшавске школе, Лешњевски, Тарски.

1. Лавовска криза

Лавов је град који је у историји филозофије познат по пољској филозофској школи која на тлу Аустро-Угарске настаје када је 1895. године на Лавовски универзитет дошао професор Казимјеж Твардовски (Kazimierz Twardowski, 1866–1938) који је у Бечу био студент Франца Брентана (Franz Brentano, 1838–1917) преузимајући његов

* Одељење за филозофију, Универзитет у Београду – Филозофски факултет (University of Belgrade, Philosophy Department).

** Чланак је настао у оквиру пројекта „Логичко-епистемолошки основи науке и метафизике” (евиденциони број 179067) Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

став да је „метод филозофије исти као и метод других емпиријских наука, што од филозофа захтева јасне и поткрепљене тезе.” (Woleński, 2019, стр. 18–19).

Твардовски је подстакао развој филозофије на пољском језику, што је у Лавову било могуће јер су аустријске власти подржавале неговање и пољског и украјинског наслеђа. (Woleński, 2019, стр. 19) То није био случај у Варшави, која је била под руском окупацијом. Твардовски је подстицао пољске ауторе да пишу универзитетске уџбенике, а не да их преводе, подржао је оснивање филозофског часописа на пољском *Przegląd Filozoficzny* (Филозофски ирепег) чији је први број изашао 1897. године, 1904. године је основао Пољско филозофско друштво у Лавову, а 1907. године оснива и Лабораторију за експерименталну психологију. (Woleński, 2019, стр. 21) Што се филозофских тема тиче, Твардовски је као студент Франца Брентана „опсесију истином донео из Беча у Лавов” (Mulligan, Kijania-Plasek, & Plasek, 2014, стр. 6) али ће одговор на питање дефинисања истине сачекати пар деценија, да Лавовска школа прерасте у Лавовско-варшавску, када ће лавовски студенти Твардовског, сада професори, на Варшавски универзитет донети лавовску методологију и теме.

Јан Лукасјевич (Jan Łukasiewicz, 1878–1956) је 1902. године докторирао у Лавову, а када су Немци, из стратешких разлога, 1915. подржали да буде отворен Пољски универзитет у Варшави, на њему је један од професора постао и Лукасјевич, „маркирајући тиме тачку у којој је Лавовска школа постала Лавовско-варшавска школа.” (Beaneу, 2014, стр. viii) Станислав Лешњевски (Stanislaw Leśniewski, 1886–1939), који је докторирао у Лавову 1912. године, долази на Варшавски универзитет 1919. године. (Beaneу, 2014, стр. viii) Лешњевски и Лукасјевич су, уз подршку Тадеуша Котарбинског (Tadeusz Kotarbiński, 1886–1981), који је исто докторирао у Лавову 1912. године, на Варшавском универзитету креирали центар за логичка истраживања. (Luschei, 1962, стр. 18)

Ипак, чувену Лавовско-варшавску школу не обележава ова тројка, већ она у којој најзначајније место заузима један њихов варшавски студент. Сва тројица су као наставници Варшавског универзитета, сваки на свој начин, утицали на овог студента који даје одговор на поменуто темељно питање Лавовске школе, а који је и као лично професионално стремљење имао циљ да постане професор на Универзитету у Лавову, у граду којег су у том периоду (између Првог и Другог светског рата) обележиле борбе Пољака и Украјинаца за превласт, при чему су у погрому посебно страдали лавовски Јевреји. У Лавову, као и у целој Пољској расте антисемитизам, тако да се

тридесетих година „у већини институција вишег образовања уводе гето-клубе” (одвојена седишта у учионицама за студенте Јевреје). (Adamczyk-Garbowska & Garbowski, 2003, стр. 46)

У таквој атмосфери бриљантни млади докторанд Лешњевског на Универзитету у Варшави, да би на докторској дипломи имао не своје јеврејско презиме Тајтелбаум под којим је рођен у Варшави 1901. године, мења 1924. године презиме у пољско, а веру у католичку, да му на самом старту не би била укинута свака могућност за позицију на Универзитету у Лавову где је аплицирао 1928. године. Иако је, према суду Твардовског и његовог студента, познатог лавовског професора Казимјежа Ајдукијевича (Kazimierz Ajdukiewicz) он био далеко бољи, са чиме су се слагали и варшавски професори Лукасјевич, Лешњевски и Котарбински, по завршетку процедуре 1930. године посао је добио противкандидат. (Cf. Feferman & Feferman, 2004, стр. 66–68).

Иако су и Лукасјевич и Лешњевски утемељили две нове дисциплине, први тровалентну логику, а други мереологију, ипак се за Алфреда Тајтелбаума, познатијег под новим именом Алфред Тарски, сматра да је „најпознатији пољски логичар и аналитички филозоф”. (Beaneu, 2014, viii). Уз поштовање заслуга Твардовског и Котарбинског, као кључна тројка наводе се Тарски, Лукасјевич и Лешњевски као представници Варшавске школе. (Carnap, 1968, стр. 112). Пресудни утицај на овакав след догађаја имао је контакт који су припадници Бечког круга остварили са пољским логичарима.

У Бечу је двадесетих година 20. века формиран чувени Бечки круг који чине филозофи, логичари, математичари, научници и теоретичари окренути научном приступу истраживању у областима филозофских и друштвених наука.¹ Међутим, пољска школа истих, ако не и рафиниранијих стремљења и постигнућа, у Манифесту Бечког круга из 1929. године у којем се постављају општа начела научне концепције света, уопште се не помиње, иако се помиње утицај и важност Brentana, чак се говори о „Brentановом Бечком кругу”, а посебно се истиче чињеница да Brentано „полази од Лајбницових настојања да реформише логику”. (Neurath, 1981, стр. 302) Један од писаца Манифеста, Ото Нојрат (Otto Neurath), међутим ово брзо исправља у тексту објављеном већ наредне године у часопису *Erkenntnis* у којем наводи имена Лешњевског, Лукасјевича, Котарбинског и Тарског као представнике Варшавског круга на које је посредством Твардовског утицао Brentано. (Neurath, 1930, стр. 312–313)

1 Више о Бечком кругу у: Трајковски, М. „Шлик на оптуженичкој клупи – у лавиринту сукоба око кореспондентне теорије истине”, излази у зборнику са конференције „Филозофија и наука”, САНУ, одржане 2020.

Изгледа да је назив „Лавовско-варшавска школа” први пут употребљено лавовски логичар Ајдукијевич на Конгресу научне филозофије у Паризу 1935. године. (Woleński, 2019, стр. 22). Овај конгрес је чувен највише по томе што је те године, на том конгресу, Алфред Тарски, на наговор Рудолфа Карнапа (Rudolf Carnap) једног од најутицајнијих чланова Бечког круга, изнео своју чувену теорију истине.

Закључимо овај одељак горком опаском: Име „Тарски” није омогућило одлучном младом човеку да оствари свој сан да постане професор у Лавову, али јесте Лавовско-варшавској школи да буде историјски оцењивана као једна од најоригиналнијих и најзаслужнијих за темеље логике и аналитички оријентисане филозофије у двадесетом веку.

2. Човек који је дефинисао истину

Опис „човек који је дефинисао истину” односи се на Алфреда Тарског, а о њему на овај начин у књизи *Алфред Тарски – животи и логика* (Alfred Tarski – *Life and Logic*, 2004), говоре Анита и Соломон Феферман (А. В. Feferman, S. Feferman) истичући у уводним речима да је Тарски широко познат под овом дескрипцијом. Како је могуће, питаћемо се одмах, да се тек Тарском, логичару из двадесетог века приписује да је дефинисао овај базични појам о ком филозофи промишљају и расправљају преко две хиљаде година? Да ствари буду још загонетније, чувена је теорема Тарског која тврди „немогућност дефинисања појма истине” (Murawski, 2011, стр. 59). Ова теорема спада у исту групу којој припадају Геделове (Kurt Gödel) теореме непотпуности и Левенхајм–Сколемова (Löwenheim–Skolem) теорема, тј. у теореме лимитације које указују на ограничења аксиоматско-дедуктивног метода (Murawski, 2011, стр. 59). Теорема Тарског тврди:

„За дату теорију T (која задовољава неке природне услове) не постоји формула F у језику ове теорије која би била дефиниција истине, тј. таква да би за сваку реченицу j језика T еквиваленција $j \equiv F(j)$ била теорема теорије T . Стога се у T не може дефинисати појам истине за формуле теорије T . Тачније, не може се у аритметици природних бројева дефинисати појам аритметичке истине – морају се употребити јача средства.” (Murawski, 2011, стр. 59).

Хинтика (Jaakko Hintikka) са оштрином подвлачи природу ове загонетке:

„Многе скорашње расправе о истини и њеној (не)могућности дефинисања могу послужити да илуструју добро познату грешку. То је грешка ауторитета. Ауторитет у питању је Алфред Тарски. Он јесте ис-

тински ауторитет када је реч о дефинисању истине. Али онда, грешка ауторитета не значи ауторитетова грешка, већ погрешну интерпретацију онога што је ауторитет рекао. У случају Тарског погрешно интерпретиран резултат тиче се немогућности дефинисања истине. Оно што је Тарски заправо доказао у вези са могућношћу и немогућношћу дефинисања истине тиче се језика првог реда традиционалних фреге-раселовских логика првог реда. За овакав језик Тарски је показао како дефинисати истину, али не у истом, него у богатијем метајезику. Није потребно рећи како су то сасвим исправни и веома интригантни резултати. Међутим, резултати Тарског не имплицирају, супротно ономе што се обично претпоставља, да истина не може бити дефинисана у језику првог реда за исти тај језик. Оно што можемо урадити јесте да једноставно употребимо неку другу логику. Нити ови докази немогућности имплицирају да истина није подложна дефинисању и на други начин исправно употребљива у нашем обичном језику, који Тарски назива 'колоквијалним језиком' и који је по претпоставци наш радни језик. Тарски је тврдио да није, али овај закључак не следи из његових резултата о немогућности дефинисања. Разлози које је Тарски изнео за своју тврдњу о природном језику укључују нашу неспособност да спецификаujemo структуру природног језика довољно јасно да би се примењивали семантички концепти. Ова се немогућност наводно манифестује у семантичким парадоксима попут парадокса лажљивца." (Hintikka, 2014, стр. 131)

Извор забуне можда можемо потражити код великог познаваоца дела Тарског, Рудолфа Карнапа који, реферирајући на текст Тарског „Појам истине у формалним језицима”, каже: „Тарски је, у својој великој расправи о појму истине, развио метод помоћу којег су први пут постале могуће адекватне дефиниције истине и других семантичких појмова.” (Carnap, 1963, стр. 60)

Карнап, сећајући се разговара са Тарским додаје:

„Када ми је Тарски први пут рекао да је конструисао дефиницију истине, претпоставио сам да мисли на синтаксичку дефиницију логичке истине или доказивости. Био сам изненађен када је рекао да мисли на истину у уобичајеном смислу, укључујући контингентну чињеничку истину. Пошто сам мислио само у оквирима синтаксичког метајезика, питао сам се како је могуће поставити истиносне услове за једноставне реченице попут 'Овај сто је црн'. Тарски је одговорио: „То је просто; реченица 'овај сто је црн' је истинита ако и само ако је овај сто црн”. (Carnap, 1963, стр. 60)

Карнап објашњава како је за општи метод за постављање правила која одређују истиносне услове било које реченице који је Тарски развио потребан семантички метајезик који превазилази синтаксички метајезик, то јест, он садржи и реченице објект језика или њихо-

ве преводе, што значи, наглашава Карнап, да може да садржи и дескриптивне константе попут речи „црн”. (Cf. Carnap, 1963, стр. 60)

Карнапа је заинтересовао овај метајезик тако да је у пролеће 1935. године наговарао Тарског да „свој текст о семантици и о својој дефиницији истине изнесе на Интернационалном конгресу научне филозофије у Паризу” у септембру исте године. (Carnap, 1963, стр. 61)

У сврху појашњења Карнапове заинтересованости за семантику Тарског треба нагласити да између њихових схватања семантике постоје битне разлике. Рецимо, Тарски је формулисао семантику за већ интерпретиране системе, тако да његово „схватање семантике као дела метатеорије неког већ интерпретираног калкила оправдава његово тврђење да је његова семантика ’филозофски неутрална’, тј. да не уводи никаква нова значења, ни нове егзистенцијалне или филозофске претпоставке, које претходно не би биле садржане у језику чији је она метајезик.” (Књазева, 1964, стр. 90). Са друге стране, Карнап је „под семантиком једног језика подразумевао управо интерпретацију претходно неинтерпретираног калкила” (Књазева, 1964, стр. 90). Тарски је прихватио Карнапову сугестију да представи своје виђење семантике и проблема дефинисања истине и на конгресу у Паризу је одржао предавање под називом „Успостављање научне семантике” („Grundlegung der wissenschaftlichen Semantik“, 1935). Конгрес о којем је реч јесте носио назив Интернационални конгрес научне филозофије, али је то заправо био први Интернационални конгрес уједињене науке – насловљен „philosophie scientifique” да би био прилагођен француској публици. (Stadler, 2001, стр. 171) Конгреси који су следили наредних година организовани су под називом „Интернационални конгрес уједињене науке” уз нумерацију која подразумева да је париски био први. (Cf. Stadler, 2001, стр. 171–194)

Имајући у виду наведена збуњујућа виђења, питаћемо се у којим је оквирима Тарски „широко познат” као „човек који је дефинисао истину” и са којим оправдањем? Такође и како је „човек који је дефинисао истину” показао „немогућност дефинисања истине”? У одговору на ова питања поћи ћемо од тога ко је био Алфред Тарски.

„Гдегод би био”, описују Алфреда Тарског Анита и Соломон Феферман,

„он никад није остајао анониман. Низак, а ипак некако велики, истицао се. Више је особа о њему мислило као ’краљевском’; други су користили *cliché* ’наполеонски’ да опишу његов став, као и његову висину. На предавања би увек улазио корачајући кроз препуну салу, никада не оклевајући или кривудајући да би се пробио кроз гужву. Испривши се, он би брзим малим корацима ишао право кроз средину, очекујући да се воде раздвоје.” (Feferman & Feferman, 2004, стр. 1).

Алфред Тарски се родио у Варшави 1901. године као Alfred Teitelbaum, односно Тајтелбаум. (Feferman & Feferman, 2004, стр. 5) Презиме је променио 1924. године у пољско презиме Тарски, и веру из јудаизма у којем је рођен, и којем је припадала његова породица, у католичку. (Feferman & Feferman, 2004, стр. 38) Докторску дисертацију на Универзитету у Варшави је радио под менторством Станислава Лешњевског (био је његов једини докторанд на шта се Лешњевски шаљиво и поносно освртао коментаром „Сви моји студенти су генијални”, (Feferman & Feferman, 2004, стр. 40) имплицирајући тиме и суд о изврсности Тарског), а докторску диплому је млади Тајтелбаум добио под новим именом: Тарски.

Интелектуално пријатељство Тарског са Лешњевским, услед, како неки извори говоре, његовог растућег антисемитизма постепено се гаси током тридесетих година. (Feferman & Feferman, 2004, стр. 41) Тако касније Тарски означава Котарбинског као свог учитеља и посвећује му зборник својих текстова преведених на енглески (Tarski, 1956), иако је његова дисертација рађена под менторством Лешњевског. Дисертација Тарског тицала се логичких питања која је поставио Лешњевски, творац мереологије, дисциплине која је пандан теорији скупова. Чињеница да су односи са Лешњевским покварени не може се са сигурношћу и у потпуности приписати овим разлозима јер треба узети у обзир да је Лешњевски преминуо 1939. године и да не знамо какво би било понашање у току рата овог ексцентричног човека којег су описивали као пољског Витгенштајна. (Feferman & Feferman, 2004, стр. 77). Задржимо се стога на стручним разлозима који су удаљавали ова два генија. Аријана Бети (Arianna Betti) истиче њихово неслагање у погледу теорије скупова:

„Опозиција Лешњевског теорији скупова и нетрпељивост према канторовском појму скупа – посебно очигледна у његовој жестокој супротстављености појму празног скупа – добро су познати, као и то да је Лешњевски видео мереологију као једину прихватљиву теорију мноштва. Користити, како то Тарски чини, и теорију скупова и мереологију (плус заправо, топологију), заједно са Раселовом теоријом типова – а одбијање да се као позадинска теорија узима онтологија Лешњевског – удаљава Тарског од ортодоксије Лешњевског.” (Betti, 2014, стр. 247)

Међутим, иако се још као студент Тарски бавио теоријом скупова (1921. је објавио један текст), а убрзо након докторирања, током 1924. године објавио је чак три текста из теорије скупова (један од њих је коауторски рад са лавовским професором Банахом (Stefan Banach) који је изнедрио чувени Банах-Тарски парадокс), ипак је Тарски успешно „комбиновао оквире користећи и појмове теорије скупова и мереологије.” (Betti, 2014, стр. 247)

3. Лешњевски и осуда Тарског

Као логичар Тарски је познат по теорији модела, чак је и аутор назива ове области математике. (Keisler & Chang, 1990, стр. 3). У филозофским круговима пак, Тарски је првенствено познат по својој семантичкој теорији истине за коју је кључна дистинкција између објект и метајезика, па су многи мишљења да је ову дистинкцију експлицирао Тарски. (Murawski, 2011, стр. 43) Мање је познато да постоји тренд међу историчарима филозофије који се баве овим периодом да бране тезу како је дистинкцију између објект и метајезика која је кључна за теорију Тарског поставио Лешњевски. Рецимо, каже се да је дистинкција између објект и метајезика била „главни инструмент за непротивречно бављење семантичким појмовима. Обухватне консеквенце семантичких идеја Лешњевског извео је Тарски у својој семантичкој теорији истине.” (Woleński, 1988, str. 168)

Разлози зашто се Лешњевском приписује ова дистинкција леже, према мишљењу Аријане Бети, у томе што је он био

„потпуно свестан да у својим текстовима разматра граматiku региментираног језика, и управо због ове свесности можемо рећи да овде постоји први нацрт дистинкције између језика и метајезика. О језику у којем су формулисане конвенције, тезе и семантичке анализе Лешњевски говори као о језику који он назива 'научни језик'. Научни језик је замишљен као региментирани природни језик, јер само такав језик може бити адекватан за истраживање научне праксе.” (Betti, 2004, стр. 276)

Као један од кључних момената који су водили Лешњевског дистинкцији између објект и метајезика Јан Воленски (Jan Woleński) наводи његову критику Раселове и Вајтхедове (B. Russell & A. Whitehead) *Principia Mathematica* која је:

„Лешњевског водила многим фундаменталним идејама. Вероватно је најважнија од свих била конзистентна дистинкција између језика и метајезика: реченица „ако p онда q ” припада језику, а реченица „ако је p истинито, онда је q истинито” припада метајезику. Сваки систем мора бити конструисан у објект језику, а коментиран у метајезику. Мешање језика и метајезика резултира у неспоразумима и нејасноћама. Пошто је Лешњевски разјаснио ове ствари себи, стекао је сигурност када је у питању симболички језик, о којем је раније био веома скептичан. (Woleński, 1988, str. 144).

Истиче се и то да је Лешњевски критиковао и еквивокациону употребу термина попут „истинито” и „лажно”. (Luschei, 1962, str. 19)

На крају, најоштрија је Аријана Бети која износи осуду Тарског:

„То што није ову дистинкцију адекватно приписао Лешњевском заиста је пропуст за који га треба кривити и једно је од највећих историјских искривљавања на штету Лешњевског којем је Тарски допринео. Као резултат име Тарског, а не Лешњевског, име је које се уско повезује са датом дистинкцијом.” (Betti, (2004), стр. 275)

4. Одбрана Тарског

Ипак су, показашу у наставку текста, овакве осуде неосноване јер Тарски, када износи разматрања о појму истине јасно, и у складу с етиком академског цитирања, указује на заслуге Лешњевског. Овде ћемо се осврнути на упућивања дата у чувеном тексту „Појам истине у формалним језицима” (1933, 1935/36) и у тексту „Успостављање научне семантике” (1935) презентованом на конференцији у Паризу. Прво треба нешто рећи о тексту „Појам истине у формалним језицима” и о његовој дужини (око 150 страна) која га чини монографијом а не текстом, као и о правом датуму када је његов садржај изашао у јавност. Потом ћемо прећи на референце које даје Тарски на заслуге Лешњевског као и на експликацију својих независних резултата.

Пођимо од догађаја који су претходили објављивању пољске верзије текста „Појам истине у формалним језицима”. Интересантно је рећи да је овај антологијски текст изнет пред Варшавско научно друштво 21. марта 1931. године и да га је том приликом заправо презентовао Јан Лукасјевич, а не сам аутор. (Tarski, 1935/36, стр. 267, п.2) Ради се о бизарној чињеници да је Лукасјевич био члан Друштва. (Marciszewski, 1992, стр. viii) Тек после две године, 1933, рад Тарског је објављен на пољском под називом „Ројсцие prawdy w językach nauk dedukcyjnych“, док је превод на немачки објављен 1936. године под називом „Der Wahrheitsbegriff in den formalisierten Sprachen“, у *Studia Philosophica. Commentarii Societatis Philosophicae Polonorum*; Band: 1, стр. 261–405 (репринти се појављују под годином 1935). На енглеском језику се појавила скраћена верзија 1944. године под називом „The Semantical Concept of Truth and the Foundations of Semantics“, *Philosophy and Phenomenological Research* 4, стр. 341–75. А цео текст је на енглески преведен као „The concept of truth in formalized languages“, и објављен 1956. године у сабраним списима Тарског: *Logic, Semantics, Metamathematics*. Међутим, прави датум изласка овог текста у јавност није ни 1931. година. У фусноти на крају увода у „Појам истине у формалним језицима” Тарски наводи да је до презентованих резултата већином дошао 1929. године а да их је изнео и у два предавања под насловом „О појму истине код формал-

них дедуктивних система” која је 1930. године одржао на логичкој секцији Филозофског друштва у Варшави и у Пољском филозофском друштву у Лавову. (Tarski, 1935/36, стр. 267, п. 2) Тарски наводи и то да из разлога за које он није одговоран текст излази касније.

Пређимо сада на референце на заслуге Лешњевског. Текст „Појам истине у формалним језицима” почиње тиме што Тарски каже да је готово у потпуности посвећен једном проблему, проблему дефиниције истине (Tarski, 1935/36, стр. 264). У првом одељку текста који је насловљен „Појам истините реченице у свакодневном или колоквијалном језику” Тарски истражује колоквијални језик и закључује да за њега дефиниција истине није могућа. Штавише, Тарски тврди да се у овом језику не може конзистентно користити овај појам (Tarski, 1935/36, стр. 266), при чему под обичним појмом истине Тарски подразумева класично одређење – да истинито кореспондира реалности (Tarski, 1935/36, стр. 265). У фусноти на крају увода у текст Тарски каже како разматрања која износи већином нису резултат његових сопствених студија:

„Изнета су гледишта која је развио С. Лешњевски у својим предавањима на Универзитету у Варшави (почев од године 1919/20. и на даље), у научним дискусијама и приватним разговорима; то се посебно односи на готово све што ћу рећи о изразима под знацима навода и о семантичким антиномијама.” (Tarski, 1935/36, стр. 267, п. 3)

У преосталим деловима текста Тарски се бавио само формалним језицима и условима под којима се у њима може дати дефиниција истине. А у постскрипту текста Тарски наводи следеће резултате који су његови, из чега се јасно види да не приписује себи разликовање објект и метајезика:

(1) генерализована формулација проблема дефинисања истине; (2) позитивно решење проблема у случају када је метајезик довољно богат; (3) метод доказа конзистентности на основу дефиниције истине; (4) аксиоматска конструкција метасистема; (5) интерпретација метасистема у аритметици, за коју Тарски каже да већ „садржи такозвани ‘метод аритметизације у метајезику’ који је независно и комплетније развио Гедел” (Tarski, 1935/36, стр. 404–405).

На конференцији у Паризу Тарски такође одаје признање Лешњевском. Он каже да је главни извор антиномија губљење из вида да су семантички појмови релативни у односу на одређени језик:

„Људи нису били свесни да језик о којем говоримо никако не мора коинцидирати са језиком у којем говоримо... Анализа антиномија показује да семантички појмови напосто немају места у језику на који се

односе, да језик који садржи сопствену семантику и у којем важе стандардни логички закони, неизоставно мора бити неконзистентан. Тек је у новије време поклоњена пажња овим чињеницама (колико знам, Лешњевски је први који је постао у потпуности свестан њих)” (Tarski, 1935, стр. 2).

5. Епилог

Тарски је почетком 1939. године добио позив да учествује на Петом конгресу уједињене науке на Харварду. У мају те године је умро Лешњевски и Тарски је разматрао могућност да аплицира за ово упражњено професорско место. Изгледа да ни Тарски, као ни многи други грађани Пољске нису увиђали колика непосредна опасност прети њима и целој земљи. Срећом је брижни и проницљиви пријатељ Бечког и Варшавског круга, велики амерички логичар и филозоф Вилард ван Орман Квајн (Willard Van Orman Quine,) разумевајући своје европске пријатеље, тактично сугерисао Тарском да би он могао да организује неколико гостујућих предавања у Америци која би временом водила ка професури на неком од америчких универзитета. Охрабрен овом сугестијом, Тарски се укрцава на брод који га одводи у Америку. Колико се радило о секундама сведочи болна чињеница да је његова колегиница Јанина Линденбаум (Janina Hosiasson–Lindenbaum), која је требало да учествује на истом конгресу, не успевши да добије визу и отпутује истим бродом, изгубила живот у нацистичком погрому. (Feferman & Feferman, 2004, стр. 106–108).

Лавов, град са Универзитетом на којем је Тарски желео да се запосли, остао је после Другог светског рата изван граница Пољске, у Совјетском Савезу, тако да је на крају, оцењује један историчар, „европска ноћна мора иронично довела до реализације стаљинистичких и украјинских националистичких снова” (Amar, 2015, стр. 44).

Варшава, град у којем је Тарски студирао и у којем је желео да добије професуру, многе ће болно сећати на Варшавски гето, гето који је Тарски избегао да би оставио траг на једном од највећих и најзначајних универзитета у свету, на Универзитету Беркли у Калифорнији, на којем је добио професуру и успео да своје огромно знање пренесе на многе логичаре и филозофе, од којих је већина вероватно и генијална. Какав је утисак он оставио на њих говоре речи студента Тарског који за њега каже: „Тарски стоји уз неколицину, попут Аристотела, Фрегеа и Гедела, као један од највећих логичара.” (Vaught, 1986, стр. 879).

Закључила бих тиме да се надам да је у овом приказу показано са јасноћом да је Тарски имао многе разлоге да буде огорчен и осујећен, али да то није утицало на професионална начела којима се руководио и да је јасно наглашавао туђа, али и своја постигнућа пружајући нам тиме и узор за поступање и извор за историјске анализе, а његова размишљања о истини открила су неслућене дубине овог суштинског филозофског проблема, од којег је, када га је дотакао, као чаробним штапићем, отворио читаве нове области истраживања.

Литература

- Adamczyk-Garbowska, M. & Garbowski, C. (2003). *An Outline of Polish History*. New York: YIVO Institute for Jewish Research.
- Amar, T. C. (2015). *The Paradox of Ukrainian Lviv – A Borderland City between Stalinists, Nazis, and Nationalists*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Beaney, M. (2014). „Foreword“. У Mulligan K., Kijania-Placek, K, & Placek T. (yp.), *The History and Philosophy of Polish Logic Essays in Honour of Jan Woleński*. New York: Palgrave Macmillan.
- Betti, A. (2004). „Leśniewski’s early Liar, Tarski and Natural Language.“ *Annals of Pure and Applied Logic* 127.
- Betti, A. (2014). „Leśniewski, Tarski and the Axioms of Mereology.“ У Mulligan K., Kijania-Placek, K, & Placek T. (yp.), *The History and Philosophy of Polish Logic Essays in Honour of Jan Woleński*. New York: Palgrave Macmillan.
- Carnap, R. (1968). *Logische Syntax der Sprache*. Wien: Springer-Verlag.
- Carnap, R. (1963). „Intellectual Autobiography.“ У Schilpp, P. A. (yp.), *The Philosophy of Rudolf Carnap*. LaSalle, IL: Open Court.
- Feferman, A. B. & Feferman, S. (2004). *Alfred Tarski – Life and Logic*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keisler, H. J. & Chang, C. C. (1990). *Model Theory*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers.
- Књазева, С. (1964). *Филозофија Лавовско-варшавске школе*. Београд: Институт друштвених наука.
- Luschei, E. C. (1962). *The Logical Systems of Leśniewski*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.
- Marciszewsk, W. (1992). „Presentation.“ У Simons, P. *Philosophy and Logic in Central Europe from Bolzano to Tarski*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Mulligan, K., Kijania-Placek, K, & Placek, T. (2014). „Introduction.“ У Mulligan K., Kijania-Placek, K, & Placek T. (yp.), *The History and Philosophy of Polish Logic Essays in Honour of Jan Woleński*. New York: Palgrave Macmillan.

- Murawski, R. (2011). *Logos and Máthēma*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
- Neurath, O. (1930). „Historische Anmerkungen.“ *Erkenntnis*, Vol. 1.
- Neurath, O. (1981). „Wissenschaftliche Weltauffassung – Der Wiener Kreis.“ У R. Haller & H. Rutte (yp.), *Gesammelte Philosophische und Methodologische Schriften*, Bd. I, Wien: Hölder-Pichler-Tempsky.
- Stadler, F. (2001). *The Vienna Circle*. Wien: Springer.
- Tarski, A. (1935). „Grundlegung der wissenschaftlichen Semantik,“ *Actes du Congrès international de philosophie scientifique* vol. III, Sorbonne, Paris.
- Tarski, A. (1935/1936). „Der Wahrheitsbegriff in den formalisierten Sprachen.“ *Studia Philosophica* 1.
- Tarski, A. (1956). *Logic, Semantics, Metamathematics*. Oxford: Oxford University Press.
- Трајковски, М. (излази 2021). „Шлик на оптуженичкој клупи – у лавиринту сукоба око кореспондентне теорије истине“. Зборник *Филозофија и наука*. Београд: САНУ.
- Vaught, R. L. (1986). „Alfred Tarski’s work in model theory.“ *The Journal of Symbolic Logic*, Vol. 51, No 4.
- Woleński, J. (1988). *Logic and Philosophy in the Lvov-Warsaw School*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Woleński, J. (2019). „Lvov-Warsaw School: Historical and Sociological Comments.“ У Anna Drabarek, A., Woleński, J. & Radzki, M. M. (yp.), *Interdisciplinary Investigations into the Lvov-Warsaw School*. Cham: Palgrave Macmillan.

Miroslava Trajkovski*

THE MAN WHO DEFINED TRUTH AND THE LVOV CRISIS

Abstract: In the period after the First World War when the various national-ideological “truths” that led to it were not well resolved which resulted in the Second World War, one of the greatest world crises occurs. In those turbulent times, one philosopher renounces his national identity (changes his religion and name), wanting not to save himself from an evil world which is emerging, but to join the creation of a completely new world – the world of modern logic. This man is Alfred Tarski, whom many recognize as “the man who defined truth”, linking him to the formulation of the distinction between object and metalanguage. In the paper, I argue with historians of philosophy who claim that this distinction was first set by the logician and philosopher of the Lvov-Warsaw school Stanislaw Leśniewski

* Miroslava Trajkovski, Associate Professor, Department of Philosophy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, mandjelk@f.bg.ac.rs

(whose Tarski was the only doctoral student) accusing Tarski of violating professional laws without attributing the authorship of this distinction to Leśniewski. I show that this is not true and I cite the places where Tarski clearly emphasizes Leśniewski 's contribution.

Keywords: truth, object and metalanguage, crisis of the Lvov-Warsaw school, Leśniewski, Tarski.